

М. Т. ВЕРЕШ
(Ужгород, Україна)

ЗАГАЛЬНА ЛІНГВІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ХРИСТИАНСЬКО-БОГОСЛОВСЬКОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ

Розкрито лінгвістичні особливості християнсько-богословської терміносистеми. Проаналізовано тематичні класифікації обраної групи термінів, здійснено їх тематичний поділ, визначено основні ознаки.

К л ю ч о в і с л о в а: термінологія, терміносистема, богослов'я, християнсько-богословський термін, класифікація, поняття.

Церква сьогодні бере активну участь у суспільному житті людей, формуючи та впливаючи при цьому на людську особистість. Термін *богословський* чітко визначає сферу функціонування – одиниці, які окреслюють поняття та явища галузі богослов'я як науки про Бога та Слово Боже, що заснована на Об'явленні, тобто на методичній спробі зрозуміти та пояснити Божественне Об'явлення істини (КЭ, с. 631). Термін *релігійна термінологія* має узагальнювальний характер і містить одиниці на позначення понять інших релігій. Термін *сакральний* використовують у контексті Святого Письма та богослужінь, він має обмежену сферу функціонування.

Актуальність теми нашого дослідження ґрунтується на вивченні лінгвістичних особливостей терміносистем в цілому та німецької християнсько-богословської зокрема, оскільки предмети й явища християнського духовного життя дедалі глибше проникають у щоденне життя людини і цим самим потребують певної систематизації. Об'єктом дослідження є німецька християнсько-богословська термінологія. Завданням вважаємо систематизацію німецьких християнсько-богословських термінів та класифікацію за тематичними групами, а також з'ясування тих ознак, за якими лексичні одиниці цієї терміносистеми відрізняються від інших систем.

Релігійна та богословська термінології вже неодноразово були об'єктом досліджень українських та зарубіжних мовознавців, до яких належать, зокрема, Н. Д. Бабич, С. В. Бібла, Є. Г. Жерновой, В. В. Задорожний, Л. А. Закреницька, Н. В. Пуряєва, М. В. Скаб, М. Д. Смирнова, І. Черненко та ін.

Перш ніж перейти до детального розгляду загальної лінгвістичної характеристики християнсько-богословських термінів, необхідно з'ясувати зміст деяких понять. Термін – це “основна одиниця мови науки, спеціальних галузей знань і сфер діяльності людини, яка покликана номінувати об'єкти і процеси та одночасно служити засобом пізнання” [3, с.14].

Термін як “слово чи словесний комплекс вступає в системні відношення з іншими словами й словесними комплексами та утворює разом з ними в кожному окремому випадку і в певний час замкнену систему (терміносистему), яка вирізняється високою інформативністю, однозначністю, точністю та експресивною нейтральністю” [4, с. 21]. Терміносистема – “це знакова

модель конкретної теорії спеціальної галузі знань і діяльності, елементами якої є лексичні одиниці конкретної мови для спеціальних цілей, а структура у цілому адекватна структурі системи понять теорії” [5, с. 129].

Розглядаючи проблему класифікації християнсько-богословської термінології за тематичними групами, зазначимо, що не має єдиної системи чи підходу для укладання таких груп. Так, Л. А. Закреницька християнсько-богословську термінологію систематизує за п'ятьма основними категоріями: богословські вчення – *die systematische Theologie* (систематичне богослов'я); напрями та рухи – *christliche Bewegung* (християнський рух); суб'єкти богословської діяльності – *Priester* (священик); джерела фіксації – *liturgische Bücher* (літургійні книги), *Heilige Schrift* (Святе Письмо); церковні споруди – *Kirche* (церква) [2, с. 196].

М. Д. Смирнова категорію “християнські поняття” поділяє так: біблійні поняття, до яких належать топоніми, імена біблійних постатей, назви книг – *Aaron* (Арон), *Abel* (Авель), *Neues Testamen* (Новий Завіт); догматичні поняття, які позначають Бога, божественних осіб, поняття із Нового Завіту та Магістерії Церкви – *die Moralthologie* (моральне богослов'я), *die Dreifaltigkeit* (Св. Трійця), *Jesus Christus* (Ісус Христос), *Heiliger Geist* (Святий Дух), *Gottesmutter* (Божа Мати), *der Lehramt* (учительський уряд церкви); богослужбові поняття – *die Vesper* (вечірня), *die Liturgie* (літургія), *die Litanei* (літанія); поняття християнської етики – *die Barmherzigkeit* (милосердя), *die Hoffnung* (надія), *der Glaube* (віра); літургійні книги – *das Gebetsbuch* (молитовник), *das Typikon* (типікон), *das Brevier* (бreviарій), *das Troparion* (тропар); церковні речі та вбрання – *die Mitra* (митра), *der Kelch* (чаша); слова, що позначають церковні організації та церковне управління – *der Bischof* (єпископ), *der Erzbischof* (архієпископ), *der Kardinal* (кардинал), *die Kongregation* (конгрегація), *die Bischofskonferenz* (єпископська конференція); свята й пости – *das Ostern* (Пасха), *die Weihnachten* (Різдво), *der Palmsonntag* (Вербна неділя); поняття із церковної історії – *die Indulgenz* (індульгенція), *die Inquisition* (інквізиція), *der Inquisitor* (інквізитор); християнська культура – *der Engel* (ангел), *der Erzengel* (архангел); позначення “нових християнських церков” та організацій – *Caritas* (Карітас) [8, с. 234].

І. Черненко у своїй класифікації подає стисліший тематичний поділ, визначаючи такі групи: духовенство, організація парафії – *der Mönch* (монах); поняття, пов'язані з церквою (храмом) та церковними речами (вбранням) – *der Kelch* (чаша); одяг церковнослужителів, ризи – *die Mitra* (митра); поняття, пов'язані з чинодіяннями (таїнствами), обрядами – *die Liturgie* (літургія); назви церковних свят і богослужбових книг – *der Karfreitag* (страсна п'ятниця), *das Typikon* (типікон); поняття зі сфери теології – *das Dogma* (догмат) [6, с. 281].

Узагальнюючи описані тематичні класифікації та враховуючи наявний у церкві класичний поділ богословських дисциплін, пропонуємо такий тематичний поділ німецьких християнсько-богословських термінів:

терміни на позначення історичної теології (*historische Theologie*): а) патристики (*Patristik*) – *Apostolische Väter* (Отці Церкви); б) історії церкви (*Kir-*

chengeschichte) – *Arianismus* (аріянство), *Gnosis* (гностик), *Inquisition* (інквізиція);

терміни зі сфери догматичної теології (*Dogmatik* або *Systematik*) – *Christologie* (христологія), *Dogma* (догма), *Dreifaltigkeit* (трійця);

терміни практичної теології (*praktische Theologie*) на позначення понять: а) пасторальної теології (*Pastoraltheologie* або *praktische Theologie*) – *Homiletik* (гомілетика), *Predigt* (проповідь), *Seelsorge* (душпастирство); б) церковного права (*Kirchenrecht*) – *Dispens* (диспенза), *Eparchie* (єпархія), *Kanonisches Recht* (канонічне право); в) літургії (*Liturgiewissenschaft* або *Liturgik*), зокрема обряди та богослужіння – *Liturgie* (літургія), *Kirchenjahr* (церковний рік), *Vesper* (вечірня); свята – *Ostern* (Пасха); церковних речей – *die Mitra* (митра), *der Kelch* (чаша); молитви – *das Troparion* (тропар); г) катехетики (*Religionspädagogik* або *Katechetik*) – *Religionsunterricht* (урок релігії, викладання релігії), *Religionspsychologie* (психологія релігії), *Katechese* (катехеза); д) моральної теології (*Moraltheologie*) – *Tugend* (чеснота), *10 Gebote* (10 Божих Заповідей);

терміни на позначення біблійної теології: а) біблістики – *das Alte Testament* (Старий Завіт), *das Neue Testament* (Новий Завіт); б) екзегетики (*Bibelwissenschaft*) – *Hermeneutik* (герменевтика), *Kleine Propheten* (малі пророки).

Особливість класифікації термінологічних одиниць християнсько-богословської терміносистеми підтверджує ієрархічну структуру, вказуючи на тематично-поняттєвий зв'язок між ними.

Проаналізувавши різні класифікації богословських термінів, ми виділили такі категорії: історична теологія, систематична теологія, практична теологія, Святе Письмо (Біблія). Дослідження тематичних груп німецької християнсько-богословської терміносистеми показало, що фахово-орієнтовані на теологію терміни тісно взаємодіють із релігійними термінами, а також із термінами, які не функціонують у теологічних дисциплінах. Утворюючи терміносистему, теологічні терміни передають точні поняття зі сфери теології. Аналіз також підтвердив, що християнсько-богословська терміносистема – це складна структура, яку формують ієрархічно зорганізовані в систему тематичні групи термінів на позначення понять, предметів та явищ богослов'я.

1. *Жерновой Е. Г.* Релігійна термінологія сучасної французької мови: генеза, семантика, функціонування: Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.05 / Київський нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – К., 2003. – 258 с.
2. *Закреницька Л. А.* Англійська християнсько-богословська терміносистема: генезис, структура, семантика: Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія. – Хмельницький, 2011. – 243 с.
3. *Ивина Л. В.* Лингво-когнитивные основы анализа отраслевых терминосистем (на примере англоязычной терминологии венчурного финансирования): Уч. метод. пос. – М.: Академ. Проект, 2003. – 304 с.
4. *Квитко И. С.* Термин в научном документе. – Львов: Вища школа, 1976. – 128 с.
5. *Лейчик В. М.* Терминоведение: предмет, методы, структура. – 4-е изд. – М.: Книжн. дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 256 с.
6. *Черненко І.* Лексико-семантичні групи церковно-релігійних термінів у “Російсько-українському словнику наукової термінології” // Сучасна українська богословська

термінологія: від історичних традицій до нових концепцій. – Львів: Видання Ін-ту богослов. термінології та перекладів Українського Католицького Університету, 2005. – С. 280–286.

7. *Schmidt S. J.* Bedeutung und Begriff: Zur Fundierung einer sprachphilosophischen Semantik. – Braunschweig: Vieweg, 1969. – 176 s.
8. *Smirnova M. D.* Religiöse Begriffe im Neuen deutsch-russischen Großwörterbuch // Das Wort. Germanisches Jahrbuch. – Russland, 2007. – S. 231–247.

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

КЭ – Католическая Энциклопедия: В 5 т. – М.: Изд-во Францисканцев, 2002. – Т. 1. – 1906 с.

M. T. VERESH

GENERAL LINGUISTIC FEATURES OF THE CHRISTIAN THEOLOGICAL TERM SYSTEM

The paper deals with the linguistic peculiarities of the German Christian theological term system. Different classifications of the mentioned group of terms are analyzed, main features are determined; an attempt to create thematic classification is made.

Key words: terminology, term system, theology, Christian theological term system, Christian theological term, classification, Christian concept.